

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ע

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת חיי שרה
(נמסר במוצש"ק וירא)
מרחשון התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מלתא דבדיחותא כי הסיבה שברא הקב"ה את האשה מן הצלע של-אדם הראשון בעת שישן, היא בכדי ללמדנו כי לפעמים האדם צריך להיות 'רדום' בהנהגתו עם בני ביתו, ולא להעיר על כל דבר.

מקור העניין לפתוח במלתא דבדיחותא. מדוע עניין זה לא נפסק להלכה ברמב"ם ובש"ע [ושאר פוסקים], ולמה בפועל לא נוהגים זאת.

תמיהה על הגדרות הפני יהושע, לגבי המושג 'מלתא דבדיחותא', ודוגמאות ל'מלתא דבדיחותא' כפשוטה.

שתי סיבות שכתב מהר"ם אלמושנינו בספרו מאמץ כח, מדוע עושים את הנישואין בפרהסיא ובקול רעש גדול, וארבעה דברים שהאשה עושה בבית ומזכה בכך מזכה את בעלה. תשובות לשואל לגבי מה שביאר מרן שליט"א [בשיעור פרשת עקב התשפ"ד בשל"ה] בדברי ס' מאמץ כח.

מנהגינו בעניין הריקודים בשמחת חתן וכלה, והאם גם תלמידי חכמים רקדו אז. ולעניין מיכל בת שאול אשר ראתה את דוד המלך מפוז ומכרכר לפני ה', ותבו לו בלבה וגו'.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 809

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה וליזכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש בראש ובראשונה ע"י בעלי השמחה הי"ו, משפחת חתני הרב יאיר תאם הי"ו, ומחותני הרב עוזיאל תעניי הי"ו, ליכות החתן נכדי הרב ישראל בן יאיר נר"ו יצ"ו, והכלה תליט"א. השם ברוך הוא יזכה אותם לבנות ביתם על אדני הקדושה והטהרה, וימלא כל משאלות ליבם לטובה. כמו כן לעילוי נשמת רבי שלום בן שלמה מהאצרי ז"ל, ע"י בנו הרב יואב הי"ו.

*

דרך אגב, הוא שאל האם אפשר לכתוב על מצבות וכדו' ת.נ.צ.ב.ה כמנהג הגויים, או רק בראשי תיבות תנצב"ה. משום מה נפוץ – אינני יודע מתי הדבר התחיל, אבל כנראה זהו אינו משהו ישן, אלא בעשרות שנים האחרונות – לכתוב את המלה תנצב"ה, ע"ג המצבות או בהקדשות, תי"ו נקודה, נו"ן נקודה, צאד"י נקודה וכו', אולם הצורה הזאת באה מאומות העולם. לא מקובל כך בישראל, אלא עושים את הסימנים, גרשיים, למעלה. א"כ בטח שהדבר אינו רצוי. שאלה מהקהל: זהו מלשון הפסוק.

תשובת מרן שליט"א: אכן. המלים עצמן הן טובות, זהו לפי מה שאמרה אביגיל לדוד המלך, וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצִרּוֹר הַחַיִּים [שמואל א' כ"ה, כ"ט]. הרמב"ם בהל' תשובה פ"ח הל"ג כתב, כי זהו העולם הבא. המלים עצמן הן בסדר, והנדון רק הצורה הזאת, שעושים נקודות. צריך לעשות גרשיים למעלה, כמו בכל ראשית יבנות. או כפי שהיה מקובל בעבר, לעשות על כל אות נקודה, דהיינו תי"ו – נקודה מעל, נו"ן – נקודה מעל וכו'. אבל במשך הדורות קיצרו זאת, א"כ עכ"פ לפני האות האחרונה לעשות גרשיים. הערה מהקהל: נהוג כיום גם לכתוב נב. [נכתב בצידו, או 'נוסף בצידו'] עם נקודות, כאשר מוסיפים משהו, למשל בסוף מכתב.

תגובת מרן שליט"א: נכון. גם לגבי נ"ב, עדיף לעשות ראשי תיבות למעלה. כז"ה, נ"ב. לא נו"ן נקודה ב"ת נקודה, אלא גרשיים.

*

וכן השיעור מוקדש על ידי משה יעקב בן מיכאל יהודה הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו: קלמן, יונתה, בלימה, וחנה שיחיו, יחד עם רעייתו החשובה מרת מרים זעלדא שתחי'. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהר"ץ.

וכן השיעור מוקדש על ידי החפץ בעילום שמו הי"ו, מארצות הברית, לרפואת רבי איתן בן רבי יהודה הי"ו, הזקוק לרפואה שלמה, המונשם בבית חולים וזקוק לרחמי שמים מרובים. זכות ניהול בית כנסת "מסורת אבות" נוסח בלדי במשך שנים, תעמוד ליכותו. בעו"ה. תשועת י"י כהרף עין. יה"ר שישלח לו ה' רפוא"ש בקרוב. בעבור שהתנדבו עבורו למוסדות נתיבות מהר"ץ. כמו"כ השיעור מוקדש ע"י רבי יוסף בן ברוך אליאב הי"ו, מארצות הברית לעילוי נשמת אס חמותו מרת נונה בת משה ע"ה, אשר נפטרה לפני חודש כשהיא בת מאה ושבע, תנצב"ה. וכן להצלחתו בבניית ביתו ובכל העניינים. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהר"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, והזקוקים לרפואה המקום ב"ה ישלח להם רפוא"ש בתוך שאר כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

מלתא דבדיחותא כי הסיבה שברא הקב"ה את האשה מן הצלע של-אדם הראשון בעת שיסן, היא בכדי ללמדנו כי לפעמים האדם צריך להיות 'רדום' בהנהגתו עם בני ביתו, ולא להעיר על כל דבר.

לכבוד שמחת החתן, נכדי היקר ישראל נר"ו, שבעז"ה יכנס לכאן לבית-המדרש בהמשך השיעור, נפתח במלתא דבדיחותא, מה שנוגע לענייני ההנהגה בבית. פירוש מחודש.

הקב"ה ברא את האשה מן הצלע. אצל שאר בעלי החיים, הדבר אינו כך, הזכר והנקיבה נבראו אותו הדבר כמפורסם. מדוע הוא עשה זאת כאשר האדם נרדם? כמו שנא' [בראשית ב', כ"א] וַיִּפֹּל יָיָ אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּשָּׁן. וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו, וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה.

התשובה היא, ללמדנו שהאדם בביתו צריך לפעמים להיות 'רדום'. לא להסתכל. לא להעיר על כל דבר. לפעמים אפשר להעלים עין. אם אשתו עשתה משהו לא כפי שהוא רוצה, לא בדיוק קיימה את מה שהוא ציווה אותה, שיעשה את עצמו כביכול הוא לא שם לב. לא ראיתי. לא שמעתי.

המקור לכך, הובא בספר מעם לועז [בראשית דף קס"ז] שהתחיל בזה"ל, הטעם שהפיל תרדמה על האדם, הוא כדי שלא יראה כיצד נבראת מחתיכת בשר, ולא תתגנה עליו. זה ידוע מחז"ל.

והוא מוסיף, ועוד טעם, כדי להורות לאדם שיעמיד פנים בביתו, כאילו הוא נרדם ואינו רואה. ולא ידקדק עם אשתו לריב עמה ולצעוק, על כל טעות קלה שהיא עושה. ואעפ"י שהיא אינה שומעת לכל מה שהוא אומר, לא יכעס עליה מהר, כי עליו לדעת כי האשה נבראה מן העצם.

אתה – אדם, איש – נבראת מן העפר, שאם שמים בו מעט מים אזי הוא נרטב, ומתרכך. משא"כ העצם שהוא קשה.

ולכן יש בה עקשנות ונוקשות. אבל האיש נברא מן העפר, ולכן יש לו יותר גמישות. ושמרו זאת בלבבכם. כי בכך תמנעו מחלוקת בתוך ביתכם.

חזי גברא רבא מאי קאמר.

מהר"י כולי זצ"ל, היה גברא רבא, הוא המסדר של 'משנה למלך' על הרמב"ם, ספר גדול עמוק ועצום. הוא בעצמו, יש לו ג"כ חיבור בשם משנה כסף על הרמב"ם. וגם מהספר הזה מעם לועז, רואים שהוא היה ממש כרכא דכולא ביה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

המקור לפתוח במלתא דבדיחותא, הוא בגמרא במסכת שבת (דף ל' ע"ב) ובגמ' פסחים (דף קי"ז ע"א).

בגמרא שבת [שם] מובא בזה"ל, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, ביקשו חכמים לגנוז ספר קהלת, מפני שדבריו סותרין זה את זה. ומפני מה לא גזוהו? מפני שתחילתו דברי תורה, וסופו דברי תורה. תחילתו דברי תורה, דכתיב [קהלת א', ג'] מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש. ואמרי דבי ר' ינאי, תחת השמש הוא דאין לו, קודם שמש יש לו. סופו דברי תורה, דכתיב [קהלת י"ב, י"ג] סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם. מאי כי זה כל האדם, אמר רבי (אליעזר), כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. ר' אבא בר כהנא אמר, שקול זה כנגד כל העולם כולו. שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה שמעון בן זומא אומר, לא נברא כל העולם כולו אלא לצות לזה.

ומאי דבריו סותרין זה את זה? כתיב [קהלת ז', ג'] טוב פעם משחק. וכתיב [קהלת ב', ב'] לשחוק אמרתי מהולל.

זאת סתירה אחת.

סתירה שנייה, כתיב [קהלת ח', ט"ו] ושבחתי אני את השמחה. וכתיב [קהלת ב', ב'] ולשמחה מה זה עשה.

הנה בפסוק אחד, הוא – שלמה המלך ע"ה – משבח את השמחה, ובפסוק אחר הוא אומר, מה פתאום לעשות שמחה?

מתרצת הגמרא, לא קשיא. טוב כעס משחוק, טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ה, משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה. ולשחוק אמרתי מהולל, זה שחוק שמשחק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא.

ולגבי השאלה לגבי השמחה, התשובה היא כי ישבחתני אני את השמחה, זו שמחה של מצוה. ולשמחה מה זה עושה, זו שמחה שאינה של מצוה.

ללמדך, שאין שכינה שורה, לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר [מלכים ב' ג', ט"ו] ועתה קחו לי מנגנ. והיה כנגן המנגן, ויהי עלי יד יי.

החיד"א מאד משבח אותו, כי רואים מהספר את הגדלות שלו. וז"ל בספרו שם הגדולים מערכת ספרים [אות עי"ן, אות כ"ט] לגבי הספר עזרת נשים, שמעתי מקדושת וחסידות מהר"י כולי ז"ל, ושקידתו בתורה וכו'. והיכרתי תוקף פעולת צדיק מהר"י כולי ז"ל הפלא ופלא, כי היה סופר מהיר ובקי בש"ס ובפוסקים ומפרשים, וכנראה בספר מעם לועז אשר חיבר לזכות את הרבים, אשריו ואשרי חלקו יעו"ש.

בשטחיות אנשים חושבים, כי הספר מעם לועז הוא 'ליקוטים', מלקט מהרבה ספרים. אבל מי שסובר כך, שהוא רק 'מלקט', שיפתח למשל את מקור הדברים שקראתי מקודם, חמש שורות, שהם לקוחים מן הספר תולדות יצחק, לרבי יצחק קארו, דודו של מרן הבית יוסף, ויראה את ההבדל. אמרתי תחילה לעצמי, כנראה בספר תולדות יצחק, האריך פעניין יותר, וכדאי לעיין שם. ברם ראיתי ההיפך. כי הוא כתב שם זאת בשתי שורות, ממש בתמצית.

וזה לשונו [פרשת בראשי, דף 19], זיפל יי אלהים תרדמה, רמז שהאדם יעשה עצמו נרדם בביתו, ולא יהיה קפדן עם אשתו ובני ביתו.

זהו כל מה שהוא כתב בנ"ד. נמצא כי בעל מעם לועז, הוסיף כאן הרבה מעצמו. פיתח את הרעיון, והוסיף הסבר, ודברי מוסר. הוא רק ציין, 'תולדות יצחק'. ולא המשיך לכתוב, כגון 'בתוספת נופך מדילי', או משהו דומה. אלא כתב זאת כך, כאילו שהוא אך ורק מעתיק. במקום גדלותו, אתה מוצא ענותנותו.

שאלה מהקהל: אבל כתוב שהיא נוחה להתפתות, א"כ כיצד הדבר מסתדר עם מה שכתב המעם לועז כי היא נוקשה מפני שנבראה מהעצם?

תשובת מרן שליט"א: זה מצד קלות דעתה. נשים דעתן קלות עליהן. עניין הקלות הזאת, הוא גם בפועל, כי באופן יחסי משקל המוח שלה הוא פחות 100 גרם מאשר אצל איש כמ"ש הר"א מרכוס בס' יהדות. שני הדברים נכונים. ולא קרב זא"ז.

התוצאה ממה שנבראת מצד העצם, היא גם לעניין הקול שלה, שהוא דק וצלול. משא"כ האיש שנברא מן העפר.

מקור העניין לפתוח במלתא דבדיחותא. מדוע עניין זה לא נפסק להלכה ברמב"ם ובש"ע [ושאר פוסקים], ולמה בפועל לא נוהגים זאת.

לא ראינו שעושים זאת. אולי לעתים רחוקות. אני עושה כך לעתים רחוקות, כאשר מזדמן, ובפרט עכשיו שישנו לפנינו את העניין של שמחת החתונה.

הרמב"ם בפרק רביעי מהל' תלמוד תורה [הלכה ה'] כתב בזה"ל, אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו עליהם, וילמדו ממנו במהרה.

עינינו רואות שהרמב"ם סתם, אינו עושה בנ"ד שום חילוקים. אל תצחק בפניהם. וכן הובא בש"ע יו"ד.

נתעוררתי מעצמי לשאלה הזאת, אולם כאשר עיינתי חיפשתי והיגעתי לדברי הערוך השלחן [יורה דעה סימן רמ"ו סעיף כ"ז], ראיתי כי הוא הרחיב וחיידד זאת יותר. שהשאלה היא ג"כ, מדוע הם – הרמב"ם והש"ע – לא הביאו גם את עניין 'שפתותיו תיכוונה'. גם את זאת, הם לא הביאו. לא רק את העניין של מלתא דבדיחותא.

הרמב"ם ואחריו הש"ע, כתבו באופן כללי, 'שלא ינהג קלות ראש בפני התלמידים, ושללא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם'. אל תשב איתם ביחד לאכול. לגבי לאכול בפניהם, לפי המלה 'עמהם' אפשר לדייק שאין בעיא. אבל לגבי התלמיד, שיהיו שפתותיו נוטפות מר, ואם לאו תיכוונה, את זאת ג"כ הרמב"ם והש"ע לא הביאו.

א"כ השאלה על שני הדברים, הרישא והסיפא. לא כמו ב'מקורות וציונים' שבגליון ספר הרמב"ם הוצאת פרנקל, שצינו לערוך השלחן רק לגבי הסיפא, דהיינו מלתא דבדיחותא.

בספר ערוך השלחן כותב על זה שם בזה"ל, הפוסקים לא הזכירו מזה דבר, ולא ידעתי למה. ואולי טעמם מפני שבדורות הללו אם נטיל עליהם כל זה, יבואו לידי ביטול תורה, ולכן השמיטום בכוונה. וצריך עיון.

לכאורה הוא חוזר גם על כך, דהיינו כי אם הדבר יהיה בצורה כזאת, שיפתחו במלתא דבדיחותא, אזי יגרום הדבר לביטול תורה. אינני יודע, מדוע מלתא דבדיחותא, תביא בסוף לידי ביטול תורה?

כנראה כוונתו כי קשה מאד בדורותינו שהתלמידים יהיו ככה ממש יושבים בפחד ואימה ויראה לפני הרב, כמו שהיה לפי הדרגות שלהם, בדורות ההם. אי אפשר בזמנינו – מצד אחד – עד כדי כך. לא מסוגלים לכך. לא יחזיקו מעמד. ומצד

בפסוק שם, אלישע כעס על יהורם שהיה רשע ועובד ע"ז וביקש עליו שיתפלל שנצח את מלך מואב. הוא התחנן אליו, אל אלישע, אמר לו כי זאת סכנה, כל האנשים עלולים למות בצמא, הוא מלך ישראל, עם המלך יהושפט מלך-יהודה ועוד מלך אדום שהצטרפו להילחם נגד מואב. ואז אלישע אמר, טוב, תביאו לי מנגן, ואז שרתה עליו השכינה, וקיבל את הנבואה מאת ה'.

אמר רב יהודה, וכן לדבר הלכה. א"כ הרי לנו שזה גם לידבר הלכה, כפי שפירש רש"י שם וז"ל, צריך לפתוח במילי דבדיחותא ברישא.

אמר רבא, וכן לחלום טוב.

איני, והאמר רב גידל אמר רב, כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו, ואין שפתותיו נוטפות מר, תכוונה. כאשר הינך יושב לפני הרב, צריך שתהיה לך מרירות, להרגיש פחד ואימה. שיזול לו רוק מריר.

שנאמר [שיר השירים ה', י"ג] שפתותיו שושנים נוטפות מור עֵבֶר. אל תקרי מור עובר, אלא מר עובר. והגירסא הנכונה, 'מר בוֹעֵר'. שהרי אמרו 'תיכוונה'. שיבערו כמו מאש. החיד"א בספרו פתח עיניים, וכן הרש"ש, הם מביאים את הגירסא הזאת יעו"ש. אל תקרי שושנים, אלא שְשׁוֹנִים.

ביצד אתה אומר לפתוח במילתא דבדיחותא, הרי תיכוונה שפתותיו אם אינן נוטפות מרירות?

לא קשיא. הא ברבה, והא בתלמידא.

ואיבעית אימא, הא והא ברבה. ולא קשיא. הא מקמי דלפתח, הא לבתר דפתח.

הגמרא מביאה שני תירוצים. והתירוץ השני שנוגע לענייננו הוא, שהדבר תלוי, האם לפני שפתח, או אחרי שפתח. להתחיל את השיעור, במלתא דבדיחותא. אולם אחר כך, אחרי שכבר התחיל הרב את השיעור, לא לערב באמצע מלתא דבדיחותא כלל, אלא הלימוד יהיה רק באימה ובראה ברתת ובזיע.

כי הא דרפה – בה"א, וי"ד דרבא באל"ף – מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא, וּבְדַחֵי רבנן. לסוף, יתיב באימתא, ופתח בשמעתא.

מפרש רש"י, 'ובדחי רבנן'. נפתח ליבם מחמת השמחה.

*

מדוע לא מובא הדין הזה, לפתוח את הלימוד במלתא דבדיחותא, ברמב"ם ובש"ע? וגם בפועל

שערי יצחק – השיעור השבועי

את זה הוא הביא ואת זה הוא לא הביא, איננו יודעים, אבל בכל אופן זה לא מפני שהרמב"ם לא סובר זאת.

ובפועל, צריך לדעת מהי הסיבה שלא נוהגים זאת. בפרט שרואים שישנם מגדולי ישראל שנהגו דבר דומה, כגון החתם סופר לפני השיעור, הוא היה פותח בספר חובת הלבבות, לומד עם התלמידים מוסר במשך רבע שעה, לחיזוק יראת שמים. אבל שיגידו מלתא דבדיחותא? כמעט לא שמענו ולא ראינו שנוהגים כך.

שאלה מהקהל: אולי מזמן חתימת התלמוד, זה כבר לא מסירת התורה ממש, מתלמיד לרב, ואז הדין הוא שונה?

תשובת מרן שליט"א: כנראה כוונתך מפני שעיקר הלימוד בדורותינו הוא מתוך הספרים. אבל עכ"פ הרי הרעיון הזה, שכאשר אומרים מלתא דבדיחותא נפתח הלב, הרי אין ספק שאכן הדבר כך. עוד מעט אתן לכך דוגמאות.

בספר היראה לרבינו יונה, הוא נגע קצת בעניין הזה.

בהתחלה הוא כותב כך, נראה שהליצנות שאמרו חז"ל, כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"ז. שניה לה, כל מילי דבדיחותא ושמחה שאין בה צורך.

והחכמים שהיו פותחים בבדיחותא, לשם שמים היתה כוונתם, לפקח לב התלמידים. זאת איננה ליצנות ח"ו.

וכיוצא בזה מותר לעסוק לפעמים מועטות, ולעתות רחוקות.

אבל כנראה לא רבינו יונה הוא שכתב זאת, אלא זאת הגהה של חכם אחר, והדפיסו את זה בחלק מן המהדורות. בכל אופן, אותו גדול שכתב את הדבר הזה, נכנס כבר אל העניין הזה.

וכן מצאתי בארחות צדיקים שכן העלה את העניין בפשיטות, בשער השמחה [דף צ"ג] וז"ל, עוד יש תועלת בשמחה, כמו שני אנשים, שאמרו עליהם שהיו מבני העולם הבא, בשביל שהיו אנשים שמחים. וכשהיו רואים איש עצב, היו משמחים אותו. וכשהיו רואים שנים מתקוטטים זה עם זה, היו אומרים להם מילי דבדיחותא, עד שהיו עושים שלום ביניהם.

וכן לעניין ההלכה. מתחילין במילי דבדיחותא, לפתוח הלב ללמוד בשמחה. אך לא שמחת נבל

שני, גם אם יפתחו בבדיחותא, אזי מי יודע אולי הם יימשכו בזה אח"כ. ימשיכו להתבדח, ולא ילמדו כראוי.

או אולי אם לא ימצא הרב מלתא דבדיחותא חדשה כל פעם לפתוח בה, לא יתחיל את השיעור...

ומאחר דלא שייך האידנא לנהוג שיהיו שפתות התלמידים נוטפות מר, ממילא כבר א"צ לפתוח במלתא דבדיחותא.

עכ"פ הוא בעצמו אומר בסוף, שהדבר צריך עיון.

מה שיכול להיות, הוא כדלקמן. האמת היא, לפענ"ד אחר העיון, אין זו כ"כ קושיא, למה הפוסקים השמיטו זאת. הרי ישנם דברים רבים בלא"ה שהרמב"ם משמיט, ולא בגלל שהיתה לו סיבה כי הוא לא סובר כך. ישנם מאמרים שבודאי שהרמב"ם סובר אותם.

יש הרבה השמטות ברמב"ם, כבר דיברנו על כך בזמנו [שיעורי מוצש"ק אחרי מות, קדושים, אמור, בחוקותי, שנת התשע"ט. ומוצש"ק פקודי וקרח התשפ"ב], ואפילו ישנם מרביותא כאלה האוחזים בצורה קיצונית, כי נשמט לו להרמב"ם מלהעלות עניין זה. אפילו החזון אי"ש אוחז כך. אשתמיטתיה. אינני רוצה להגיד את המלה, שכתב. אמנם הכיוון הזה הוא לא כ"כ מקובל, אבל ישנם דברים מסויימים, שאין מנוס מלהגיד את זה. ברם ישנם דברים, שאינם ממש 'הלכות', שהרמב"ם לא הביא אותם.

למשל, להגיד דברי תורה בסעודה, מה שכתוב במסכת אבות [פרק ג' משנה ג'] רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים. כידוע ומפורסם. אבל ברמב"ם אין זכר לכך, שצריכים להגיד דברי תורה בסעודה. הרמב"ם לא העלה זאת. למרות שהרמב"ם כן כותב הלכות אחרות של מוסר ודרך ארץ בסעודה, וכדומה.

וכן למשל את המובא בגמרא בברכות [דף נ"ה ע"א], אמר רב יהודה, שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם. מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא וכו'. גם את זאת, הרמב"ם לא הביא. ועוד עניינים רבים.

נראה, כי מכיון שהדברים הם כעין 'מדת חסידות', או כמו איזה הנהגות, הרמב"ם אינו חייב להביא זאת. למרות שישנם דברים שהוא כן הביא. למה

ושמחת הבל, אלא דברי המצוות המשמחים את הלב, כדכתיב [תהלים י"ט, ט'] פְּקוּדֵי יְיָ יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְּחֵי לֵב. וכל זה בשמחת מצווה עכ"ל. [ועי' לקמן (ד"ה כנראה) מה שדקדקנו מלשוננו].

תמיהה על הגדרות הפני יהושע, לגבי המושג 'מלתא דבדיחותא', ודוגמאות ל'מלתא דבדיחותא' כפשוטה.

מה הפירוש, 'מלתא דבדיחותא'?

הפני יהושע בהקדמתו לחידושו על הש"ס, או בפתיחה למסכת כתובות, כנראה היתה לו 'הוה אמינא', וליתר דיוק כנראה נודע לו שיש סוברים כי הכוונה היא להגיד שטיות. דברים בטלים. העיקר, שהם משמחים. ואם נשאל, כיצד מותר הדבר בבית המדרש? הרי אסור לדבר בביהמ"ד דברים בטלים? כנראה הם הבינו, כי כיון שזה לצורך הלימוד, לכן הדבר מותר.

בעל פני יהושע שולל זאת בתוקף, וכותב בזה הלשון, אמר המחבר, יען כי מצאנו בדברי חכמינו ז"ל, דגרסינן במסכת שבת פרק במה מדליקין, רבה מקמיה דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, ולסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

ולענ"ד – הוא אומר, מדגיש, כי זאת הדעה שלו, ככה נראה לו – כמוזר נחשב לפרש דברים כפשוטן, שהיה אומר להם מילתא דבדיחותא ממש במילי דבדיאי, דמלבד שהוא מוקצה מהדעת.

הדבר לא מתקבל בכלל על הדעת. אין צד כזה בכלל. 'בלאו הכי, לא יתכן לפרש כך'. הוא מוכיח כך מן הסוגיא, הא מייתי להא מלתא וכו', וכדלקמן. כי הגמרא שם אומרת בזה"ל, 'ולא בדברים בטלים, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש. וכן לדבר הלכה'. יוצא, שדברים בטלים, לא שייך גם בתורת פתיחה.

*

[כאן נכנס החתן לשיעור, ומרן פותח ועמו הציבור, והללריה קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה וכו'].

*

אלא דבלא"ה לא יתכן לפרש כן. דהא מייתי להא מילתא, אהא דאמרינן לעיל מיניה, שאין שכינה שורה לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך

דבר שמחה של-מצוה. אמר רב יהודה, וכן לדבר הלכה. ומקשי עליה, איני, והא א"ר גידל אמר רב, כל ת"ח שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוונה וכו'. ומשני, לא קשיא, הא מקמי דליפתח, הא לבתר דפתח. כי הא דרבה מקמי דפתח וכו'.

וא"כ משמע להדיא, דמקמי דפתח הוא דקאמר רב יהודה, וכן לדבר הלכה. ופירש"י, דצריך לפתוח במילי דבדיחותא ברישא. וא"כ אי אפשר לפרש, דהאיי מילי דבדיחותא, היינו מילי דבדיאי במילי דעלמא. דהא אדרבה אמרינן להדיא בהיפוך, שאין לפתוח בדבר הלכה מתוך אחד מכל אלו, וכ"ש הכא דאיכא כולי לגריעותא.

אלא ע"כ צריכין אנו לפרש, דהאיי מילתא דבדיחותא, צריך להיות בענין שמחה של מצוה, דעליה קאי.

וא"כ יתכן לפרש באחד משני דרכים.

או שנאמר, דהאיי מילי דבדיחותא, היינו ג"כ בד"ת, שהיא שמחה של מצוה, שמשמח הלב. אלא שהיה אומר לתלמידיו, אף שלא אליבא דהילכתא, אלא כדי לחדד בו לתלמידים.

כך ההגדרה הראשונה שלו ל'מלתא דבדיחותא', שהכוונה לחדד את התלמידים, לומר מלתא שאיננה אליבא דהלכתא.

כדאשכחן להדיא בכמה דוכתי ברבה גופיה דאמרינן, ורבה לחדדי לאביי הוא דעביד.

הרי בעל המימרא זהו רבה, וראינו שהוא אכן עשה זאת מספר פעמים. הוא אמר דבר רק בכדי לחדד אותו, אבל בעצם זאת איננה ההלכה.

וכ"ז הוי מקמיה דפתח בשמעתיה. אבל לבתר דפתח, הוי יתיב באימתא, וקא מגמיר להו אגמורי לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

זהו פירוש אחד, שכתב הפני יהושע.

פירוש שני, הגדרה שנייה לכך שהוא כותב, בביאור המלים מלתא דבדיחותא, או שנאמר, דהאיי מילי דבדיחותא שהיא שמחה של מצוה, היינו במילי דאגדתא, שמשמח לבו של אדם, שאגדה מושכת לבו של אדם לד"ת.

הכוונה בכך היא למילי דאגדתא, כי ידוע שהאגדה מושכת ליבו של-אדם, וזה משמח. תרגום מְשַׁכּוֹ [שמות י"ב, כ"א], אֶתְגַּדִּידוּ.

הפני יהושע היה גברא רבא, אבל אני הקטן בער ולא אדע. מדוע הוא נכנס כאן לדוחק כזה.

לדרוש, תתחיל אתה מיד 'והוא רחום'... בכדי שההוא לא יוכל לדרוש.

כאשר אותו דרשן ניגש אל הבמה, פתאום הש"צ צועק והוא רחום, וכל הקהל התלווה אליו. אמר להם אותו דרשן, חכו. אומר לכם רק דבר קטן, בחצי דקה. הם שתקו. ואז הוא אמר להם, שלפני כן כתוב [תהלים ע"ח, ל"ז – ל"ח] וּפְתוּהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשְׁוֹנָם יִכְבְּרוּ לוֹ. וְלִפֶּסֶם לֹא נִכּוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמָנוּ בְּבָרִיתוֹ. כעת תמשיכו, והוא רחום יכפר עון ולא יִשְׁחִית וְהִרְפָּה לְהָשִׁיב אָפוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ.

ככה הוא נתן להם תוכחת מוסר מחוכמת.

הערה מהקהל: אבל יש ראייה לדברי הפנ"י מהגמ' בעירובין דף כט. אמר רבא, הריני כבן עזאי בשוקי טבריא. ופירש רש"י, יומא בדיחא הוה ליה לרבא. ואמר להו לתלמידיו, השתא צילי דעתאי, והריני מזומן להשיב בחריפות לכל מי שישאלני, כבן עזאי שהיה דורש בשוקי טבריא, ולא היה בימיו עוקר הרים כמותו. ואז שאל את רבא ההוא מרבנן, תפוחים בכמה? וענה לו רבא, וכי מערבין בתפוחים? וכו'. והתוספות שם לעיל מינה בדף כז: שלהי ד"ה מאן, כתבו כי לחדודי הוא דעבד.

תשובת מרן שליט"א: יפה אמרת. דהיינו זאת ראייה לפירוש הראשון שכתב הפנ"י, ולא מהגמ' אלא מרש"י. אמנם גם רש"י לא כתב שזאת מלתא דבדיחותא, רק שזה היה יומא בדיחא. ויש מקום לדון.

בשו"ת שיח יצחק וייס ח"א סי' תל"ז דף שפ"א כתב, לענ"ד כדברי הפנ"י כן הוא, שכמו זר הוא לומר שאמר להם מילי דבדיחותא ממש, דהרי כל מילי דמר היינו רבה עביד כרב, כבמס' זו [דף כ"ב ע"א וסוכה דף כ"ז ע"ב] שגם במיעוט שינה נהג כרב, ורב לא שח שיחה בטלה מימיו, עיין רמב"ם [פרק ב' מדעות הלכה ד'], ועיין בפ"י י' מילין דחסידותא דרב [להגר"ה ז"ל בדף ס"ו אות י"ב]. וכיון שנהג אחריו, ממילא שלא הוה מילתא דבדיחותא כמשמעו. ואמרתי שנרמז בגמ' שגם בשיחותיו היה נזהר כרב, היינו דאמר אביי כל מילי דמר הוה עביד כרב, והבן עכ"ל.

ואין מזה עכ"פ סתירה לדברינו, רק לאפוקי מדברים בטלים ממש.

הערה מהקהל: מדברי הרב משמע כי מלתא דבדיחותא, דהיינו דבר מצחיק, כמו מובן בדיחה בזמנינו. אבל לכאורה היינו כל דבר המשמח, כמו

לכאור' מלתא דבדיחותא' היינו כפשוטו, דברים שהם ממש מעוררים לאנשים לפחות בתדחוק כאשר הם שומעים אותם. ישנם חידושים, שנהנים לשמוע אותם. דברים שהם מחדדים.

למה צריך להגיע דוקא לכך, שהמדובר להגיד איזה דבר חידוד, חידוש עמוק חריף ומחודד, שהוא אינו אליבא דהלכתא? אינני מבין, מהי הנקודה?

וכן לגבי פירושו השני, שזוהי מלתא דאגדתא. א"כ למה הגמרא אומרת 'מלתא דבדיחותא', שתגיד במפורש 'מלתא דאגדתא'.

והרי ישנן דוגמאות לכך.

כגון החידוש שאמרנו מקודם [בתחילת השיעור], שהאדם בביתו לפעמים יהיה 'נרדס', שלא יעיר לאשתו הערות, שיעשה עצמו כביכול לא ראה. 'תרדמה'. לא ראיתי, לא שמתי לב. שותק.

אפילו שהדבר נכון לאמיתה של תורה, בבחינת הלכה למעשה, כדמוכח מהתולדות יצחק והמעס לועז שכתבו זאת בפשיטות. אבל הרעיון משמח ומעורר את השומעים לחיך.

אם מחפשים, לא חסר. בספר נחלת יוסף, הביא בסוף פרפראות. חושבני כי אפי' ישנם כמה ספרים מיוחדים על זה, כגון שיחת חולין של תלמידי חכמים. כל מיני ספרים, עם כל מיני הברקות וחידושים. דברים שהם דברי תורה, לא שטיות, לא דברים בטלים, רק שיש בהם תועלת, לגבי כל מיני דברים שיוצאים מהם. סיפורים על המלבי"ם וכיוצא בו, שהשיבו ל'מסכילים' דברים חריפים ונוקבים, שהותירו אותם פעורירפה. ודע מה שתשיב.

בסוף ספר נחלת יוסף, להר"ר שמואל ישועה עדני, הביא באות כ"ח מעשה, באחד הרבנים שהלך בלילה בעיר אסטנבול, ומולו באו קבוצה של אפיקורוסים אשר שאלו אותו, איך הרב הולך יחידי בלילה? הרי חז"ל אמרו [בבא בתרא דף ח' ע"א], תלמיד חכם לא יצא יחידי בלילה, מפני המזיקים? ענה להם, 'המזיקים' של איסטנבול, לא יחזיקו אותי 'תלמיד חכם'...

דברים מהסוג הזה.

וכן שם באות ל"ה, לגבי דרשן, רב אחד חשוב, שהגיע לאיזו עיר של אנשים קלי דעת, וביקשו ממנו שידרוש להם דרשה, לפני תפילת ערבית. ככה הם אמרו לו, אך ורק 'לפנים'. אבל בצד הם אמרו לש"צ, תתכונן, ומתי שאותו רב יתחיל

בשאר מקומות, כגון בברכות דף ל' סוף ע"ב קא בדח טובא יעו"ש, ובערוך ע' בדח. וכן מובן מכללות הסוגיא בשבת ובפסחים שם. מה שאין כן צחוק, שבארמית הוא חוכא כידוע.

תשובת מרן שליט"א: כנראה שני הדברים נכונים. וכך משמע מלשון הארחות צדיקים שהבאנו למעלה, שהביא מהגמ' תענית כי לגבי איש עצב כתב שהם היו משמחים אותו, משא"כ אח"כ לגבי שנים שמתקוטטים, שינה וכתב שהיו אומרים להם 'מילי דבדיחותא', עד שהיו עושים שלום ביניהם, ודוק. אמנם בגמ' לפנינו שם אין לשון זה, רק כך כתוב, תרי דאית להו תיגרא, טרחינן ועבדינן להו שלמא.

*

מפליא שרבי יהונתן איבשיץ זצ"ל אוחז, כי הדבר הוא כפישוטו, לפתוח בדברים בטלים.

כך הוא כותב בספרו תפארת יהונתן [פרשת ראה, דף קל"ב ע"ב] וז"ל, לפי קדושת ישראל, אסור להם לשוח שיחת חולין כלל. אבל באמת, מפני מה תיקנו לשוח מילתא דבדיחותא, קודם הלימוד. רק דאיתא, דבכל המצוות תיקנו חכמים ליתן חלק לס"א – לסטרא אחרא – שלא יקטרג על ישראל.

תשמעו איזו חריפות.

מישהו אחר אולי היה עושה מכך 'מלתא דבדיחותא' לפני השיעור, להגיד את הפירוש הזה...

ולכך בתפילין תיקנו שיהיו השערות מגולין קצת. כמו כן – דרך אגב – בציציות עושים קשר בסוף החוטים, בכדי שלא תיפרס השזירה, יש אומרים שהסיבה היא ג"כ בכדי לתת חלק לסטרא אחרא. לפי זה, כיום שישנם עושים שם דבק, אולי מפני שהם חושבים כי הקשר הוא נאה פחות, או להקל הטורח מעליהם בעשיית קשרים, אינני יודע, אולי בדבק הזה נדבק סטרא אחרא...

יותר טוב לעשות קשר.

שאלה מהקהל: בשיעור לפני כמה שנים, הרב אמר חידוש זה, שהקשר בסוף הציציות כדי לתת חלק לסט"א, בשם מהר"ח סנואני?

תשובת מרן שליט"א: נכון. כי ראיתי שכך כתבו בשמו. אבל עכשיו סתמתי, בגלל ששמעתי אח"כ כי הוא איננו המקור, אלא כנראה הוא מחכמי המקובלים שהיו לפניו בתימן.

ובהמשך הוא – הגר"י איבישיץ – אומר כך, והנה, בלימוד אין לס"א חלק בה כלל, לכך תיקנו לומר איזה מילתא דבדיחותא קודם הלימוד. כך הוא אומר.

כך גם מביאים [הובא בקיצור ב"לקוט ביאורים' שבתל' בבלי מתיבתא בהערות, ולפני כן הועתק בשלמותו בס' דף על הדף, על מסכת שבת שם דף ל:] מהספר תניא פרק ז'. זהו דבר מעניין, שהוא – הרש"ז מלאדי – ג"כ אוחז כך, שכן כתב בזה"ל, האוכל בשרא שמינא דתורא, ושותה יין המבושם, להרחיב דעתו לה' ולתורתו וכו', או כדי לקיים מצות עונג שבת ויו"ט, אזי נתברר וכו' ועולה לה' כעולה וכקרבן.

וכן האומר מילי דבדיחותא לפקח דעתו, ולשמח לבו לה' ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה, וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחילה ובדחי רבנן עב"ל.

מבואר דס"ל דהאיי מילי דבדיחותא לא היה בד"ת, ואעפ"כ שרי, ואפי' מצוה איכא בזה ודו"ק.

אכן קשה לקבל זאת, כמו שכתבו כבר שם. אבל צריכים לדעת בכל אופן שישנה שיטה כזאת.

*

ישנם כאלה האומרים פירוש אחר בכלל, מהו העניין להגיד מלתא דבדיחותא לפני הלימוד?

נראה פשוט כי זאת סיבה אחרת, חוץ מלפקח ע"י השמחה את הלב. בודאי שכאשר האדם לומד מתוך שמחה, הדבר מועיל לו להבנה, וגם לזכרון. כך כותב התפארת ישראל במסכת אבות, בכלל דברים נוספים שמועילים לזכרון הכתובים שם בבוועז פרק ראשון משנה ט"ז. מה שלומדים בשמחה, זוכרים. וגם, נפתח לו ההבנה. משא"כ כאשר האדם עצוב, או רציני מדאי.

אלא ישנו טעם נוסף. זהו פירוש מזוית אחרת, סגנון חסידי הבעש"ט זיע"א.

כאשר יצה"ר רואה שלומדים תורה, הוא מחפש תמיד להפריע. צופה רשע לצדיק, ומבקש להמיתו [תהלים ל"ז, ל"ב]. א"כ מה עושים? איך להטעות את יצה"ר?

אומרים בדיחה. מראים בזה ליצה"ר, שכביכול פה מתבדחים, כאן לא לומדים, א"כ אתה מיותר, יכול ללכת...

ואז יצה"ר אכן הולך לדרכו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

התירון הוא, שהיצה"ר שכח, כמו שכבר אמרנו בעבר [בשיעור וילך התשפ"ג, חיי שרה וויצא התשפ"ד, וילך – שבת שובה התשפ"ו].

צריכים לדעת גם את הנקודה הזאת, יש לנו נשק לדעת את הטבע ותכונות האויב שלנו.

בגמרא בקידושין [דף ל' ע"ב] כתוב, אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש. אם אבן הוא, נימוח. ואם ברזל הוא, מתפוצץ וכו'. שואלים, וכי בבית המדרש אין יצר הרע? האם בבית המדרש אכן הכל 'חלק'? כל אדם שנמצא בתוך ביהמ"ד הוא ככה ממש צדיק, אין לו שום נסיונות?

ומתריצים כי התשובה היא, זה לא שאין יצר הרע, אבל הוא כבר לו 'מנוול'. מנוול יש רק מחוץ לבית המדרש, בביהמ"ד הוא כבר לא מנוול, אפשר להתמודד אתו.

שאלה מהקהל: אבל ממה שאחז"ל משביעו רעב, מרעיבו שבע [סנהדרין דף קז]. משמע שאין לתת ליצה"ר כלום?

תשובת מרן שליט"א: שאני התם שדיבר על תאוה. ועוד, שם אתו לאפוקי מטעות, שאם ישביעו את היצר יירגע, כמו שחשב דוד המלך ע"ה בטעות, כיון שחשב אכן ליהנות. אבל כאן הכוונה מראש היא רק להטעות את היצר.

שתי סיבות שכתב מהר"ם אלמושנינו בספרו מאמץ כח, מדוע עושים את הנישואין בפרהסיא ובקול רעש גדול, וארבעה דברים שהאשה עושה בבית ומזכה בכך מזכה את בעלה. תשובות לשואל לגבי מה שביאר מרן שליט"א [בשיעור פרשת עקב התשפ"ד בשל"ה] בדברי ס' מאמץ כח.

בספר מאמץ כח, למהר"ר משה אלמושנינו, מרבני שאלוניקי, יש דרוש מיוחד לחתונה, והוא מקדים לשאול [הדרש השלישי, דף כ"א ע"ב] שאלה מעניינת. למה עושים שמחה של חתונה ברב עם, בפרהסיא, בקולי קולות?

והוא אומר, כי את השאלה הזאת שאלו הרבה תלמידי חכמים. הם אמרו, ההיפך, היה צריך להצניע זאת. נישואין זה לא דבר שצריכים לפרסמו.

עוד מעט נבין יותר טוב את השאלה.

כבר דיברנו על כך לפני כמה זמן [מוצש"ק עקב התשפ"ה], וברצוני להביא בפניכם כעת ביתר הרחבה את דבריו, ולדון בנושא. הוא כותב שתי

כך מובא בהגדה של פסח שארית מנחם [דף קנ"א], 'פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה'. עפ"י מאמרם ז"ל [שבת דף ל':] כי הא דרבה מקמא דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לבסוף יתב באימתא ופתח בשמעתא.

ואמרו הטעם, כדי להטעות היצה"ר, שיחשוב שמתבדחין שמה, ואל יפריע להם בלימוד התורה [ע"י תורת חיים פרשת ויצא עה"פ כי נכסוף נכספת] וכו'.

הסתכלתי בספר תורת חיים בפנים, והנה הוא לא אומר זאת במפורש, אבל היסוד והרעיון נמצא בדבריו שם.

הוא כותב בזה"ל, 'כי נכסוף נכספת וגו'. כי ידוע, שהמדות רעות ח"ו נקראים אלהים אחרים. ותכף כשרוצה אדם לעשות מצוה או תורה או תפילה, תכף לפתח חטאת וגו', ובאים לאדם גאות או שקר.

ואל יעמוד אדם דוקא עם היצר הרע נגדו, רק שיגנוב דעתו בזה, כמו ילמוד אדם שלא לשמה, ומתוך שלא לשמה [בא לשמה]. כי התחלת המצוה או תורה או תפילה, צריך להיות כמו שלא לשמה, וזה גניבת אלהים אחרים. ובתוך התורה או התפילה, תכף יעשה רצון בוראו, בלי שום פנייה חס ושלום וכו'.

אם האדם מתכוון ללמוד או להתפלל, בא היצר הרע מיד. 'לפתח חטאת רובץ'. כי הוא מחכה רק להפיל אותו, או עכ"פ כמה שאפשר להוריד ולהנמיך את ערך המצוה. מכניס לו בלב גאווה, או שקרים וכד'. וכעת, אם האדם יילחם עם היצה"ר, זאת תהיה בעיניו. א"כ מה צריכים לעשות?

הרעיון הוא, לגנוב את דעתו. כגון, אם האדם החליט להיות צדיק וללמוד תורה לשמה, ובא היצה"ר ומכניס לו כל מיני מחשבות, אומר אותו אדם ליצה"ר, אתה יודע מה? אני לומד לא לשמה. וכאשר שומע זאת היצה"ר, הוא אומר, א"כ אין בעיני, אפשר ללכת. ואחרי חמש דקות, מעכשיו אותו אדם מתחיל ללמוד תורה לשמה, כבר אין את היצר הרע. חלף הלך לו.

ברם, לכאורה ישנה כאן קושיא. יצה"ר רואה את ה'פטנט' הזה, יום יומיים ושלוש, ולבסוף הוא רואה, נוכח לדעת, כי אותו אדם כן לומד תורה לשמה. א"כ מה יהיה?

סיבות, שני תירוצים, למה הדבר נעשה ברעש גדול. שהרי לכאורה – כך הוא טוען – כל עניין הנישואין הוא לקיום המין, א"כ זהו דבר שצריך להיות באופן צנוע.

וזה לשונו שם, אחר השקפה הצרופה בבחינה נאמנה, מצאתי ראיתי שתי סיבות חזקות לפרסם הדבר. והיות השמחה בו נאה ומשובחת, על כן אמרתי גמרתי שהקריאה בהתאסף ראשי עם יחד אל הזיווגים האלה, היא דבר קדוש ונאה ומתקבל. נכון שמטרת הנישואין היא לקיים מצות פו"ר, וזהו קיום העולם. אבל לא רק בשביל זה. ישנן עוד סיבות. שתי סיבות נוספות, כדלקמן.

הסיבה הראשונה, היא להיות הזיווג לא לבד סבת קיום המין, רק גם קיום האיש וסיבת שלמותו והשארות נפשו העולה היא למעלה, להיות שהאשה ההגונה תהיה לו עזר גדול להשגת השלמות. וכמאמר רז"ל על הפסוק אעשה לו עזר כנגדו, זכה – עזר, לא זכה – כנגדו וכו'. וזולת זה, הנה בהיות האשה עושה בתוך ביתה הדברים הראויים והצריכים בתוך הבית, תמנע מהאיש השלם טרדת בקשת צרכיו בתוך הבית, כי רבה היא על האדם, ויהיה לבו פנוי להשגת השלמות. דבר ראשון, זהו אינו רק בעבור קיום המין, שיעמדו תולדות ויתקיים העולם. אלא קיום האיש, זוהי סיבת השלמות. כי האדם לבדו, אינו יכול להסתדר בלי אשה שתעזור לו, הוא צריך 'עזר כנגדו'. היא עושה את כל מה שצריך בבית, ועי"ז הוא לא טרוד.

והנה רז"ל בבראשית רבה ביארו התועלות הגדולות הנמשכות מחברת האשה החשובה, כשתמנע מהאדם טהרת השכל והגוף כנזכר, וזה לשונו, ויביאה אהלה שרה אמו וגו' – הדבר מובא בפרשתנו, חיי שרה, פרשת השבוע שלפנינו, כי יצחק אבינו ראה את רבקה, וזהו תקנין עובדהא כעובדי שרה אמה' כתרגומו. זהו שידוך מוצלח מאד – כל הימים שהיתה שרה קיימת, היה ענן קשור על פתח אהלה. וכיו שמתה, פסק אותו הענן. וכיון שבאת רבקה, חזר אותו ענן. כל הימים שהיתה שרה קיימת, היו דלתות פתוחות לרוחה. וכיון שמתה שרה, פסקה אותה רוחה. וכיון שבאת רבקה, חזרה אותה רוחה. כל הימים שהיתה שרה קיימת, היתה ברכה מושלכת בעיסה. וכיון שמתה שרה, פסקה אותה ברכה. כיון שבאת

רבקה, חזרה. כל הימים שהיתה שרה קיימת, היה נר דלוק מלילי שבת ועד לילי שבת. וכיון שמתה, פסק אותו הנר. וכיון שבאת רבקה, חזר. וכיון שראה אותה שהיתה עושה כמעשה אמו, מיד ויביאה יצחק אהלה, עד כאן לשונו.

והנה כוונתם ז"ל אצלי היא, לרמוז שארבעה דברים שהם צריכים מאד לקיום הבית, ועסקי וצרכי האדם, תמנע האשה אותם מבעלה. שניים מהם, תלויים בטרדת הלב. ושניים מהם, בטרדת הגוף, שהם תלויים במעשה חיצוני.

מהר"ר משה אלמושנינו מביא ארבעה דברים, שכאשר האשה עוסקת בהם, היא מזכה את בעלה. הוא מאריך שם על כך, אקרא בפניכם רק 'ראשי פרקים', וכדאי שהעורך ידפיס את הכל, כי ישנה בכך תועלת.

והנה הדבר הראשון, התלוי בלב ובמחשבה, הוא שמירת הנכסים, שישתמרו בתוך הבית. אשר בהיות האשה ההגונה 'כל כבודה בת מלך פנימה' בתוך ביתה, היא תשמור כל מה שבבית. אך אם אין אשה הגונה בבית, ואין לב בעלה בטוח בה, לא ישמרו הנכסים כראוי, ויהיה הוא נטרד מאד במחשבתו בשמירת נכסיו. והוא הנרצה לשלמה ע"ה באמרו 'בטח בה לב בעלה, ושלל לא יחסר' וגו'. והוא מבואר בעצמו, ונרמז ג"כ בחלוקה הראשונה מהמדרש הנזכר, באמרו 'כל הימים שהיתה שרה קיימת, היה ענן קשור בפתח אהלה', לרמוז על שמירת האהל. כי בסגירת הפתח כראוי, היה נשמר כל מה שבתוך האהל. ואמר שגם רבקה היתה שלמה בחלק הזה.

אם האיש הולך לבית המדרש, מי ישמור על הבית? ועל כל הנכסים? הוא יהיה טרוד. בַּטַח בָּהּ לֵב בְּעֵלָהּ, וְשָׁלָל לֹא יִחָסֵר [משלי ל"א, י"א]. ענן קשור בפתח אהלה, מה זה ענן? שומר. סוגר את הפתח, הכל שמור.

שאלה מהקהל: היום יש מנעול, נועלים את הדלת וזהו.

תגובת מרן שליט"א: ולהם לא היה מנעול? וכי אי אפשר לפרוץ את המנעול? בכל הדורות, היה מנעול. וכי לא מוזכר מנעול, בספר שיר השירים? קִמְתִּי אֲנִי לִפְתַּח לְדוּדִי וגו' פְּפוֹת הַמִּנְעוֹל [שיר השירים ה', ה'].

בודאי שיש מנעול, אבל הגנבים יודעים להיכנס מן החלונות, ומכל הפתחים. ואפילו לפרוץ מנעולים. משא"כ כאשר ישנו מישהו בבית, שהם מפחדים.

הבית. 'עיסה' זהו הדבר העיקרי, אבל זה כולל את כל ענייני האכילה שבבית.

על כן אמר, שכל הימים שהיתה שרה קיימת, היתה ברכה מצויה בעיסה, לרמוז שלא היה חסר מכל צרכי האכילה דבר, מבלי שיצטרך הבעל לעשות דבר, כי הכל היה מתוקן לסעודה.

ונמצא מתוך דברי חז"ל אלה, שבהיות האדם פנוי מכל העסקים האלה התלויים במחשבה ובמעשה, יהיה מוכן בהכנה שלמה לעסוק בתורה, ובכל דרכי שלמות נפשו וכו'.

כך הוא מפרש, את ארבעת הדברים האלה.

*

לפני שאמשיך, נראה וניכר שהמחבר הוא היה מתפלסף. וזה גם בשאר מקומות בספרו זה, ושאר חיבוריו. דהיינו מפרש את מאמרי חז"ל בדרך הגיונית, ומבחינה מסויימת היא נחשבת לנו שטחית, באופן הפשוט. אלו אינם הפירושים המקובלים. לנו מוזר להגיד כי זהו הפירוש, 'נר דלוק מע"ש לע"ש'. הרי רואים כי זהו נס, נר דלוק מע"ש לע"ש. לנו הדבר אומר, השראת שכינה בבית. אבל הוא אומר, כי בשכל היא רואה. זהו פירוש פילסופי. כך שיטת הפילסופים, שהוא נמשך אחריהם. לא זו דרכנו.

למשל, המעיין בספר מעם לועז [דף תק"ו], יראה כאשר הוא מביא את המאמר הזה, שהוא מפרש אותו כפי הפירוש שמקובל אצל שלומי אמוני ישראל, בעניין המדרגות הרוחניות והגבוהות של שרה אמנו.

המעם לועז כותב כך, דעו, כי היו לשרה, ארבע מעלות.

המעלה הראשונה, שכל ימי חייה היה ענן קשור בפתח אהלה, משום כבוד.

זה לא כפי שהסביר מהר"ם אלמושנינו. 'ענן קשור' זה כפי שכתוב לגבי משה רבינו, הענן שהיה באהל מועד. שרה אמנו היתה נביאה, 'סוכה ברוח הקודש', לכן נקרא שמה יסכה, כידוע.

המעלה השנייה, שהיתה הברכה שרויה בבית. פה המעם לועז מפרש כפישוטו.

שלא היתה שרה כשאר הנשים, שלא איכפת להם הוצאות הבית, ואינן חושבות לחסוך, אלא כל מטרתן לבזבז כספי בעליהן כדי לעשות חפצן.

הדבר הב', אשר הוא גם כן תלוי במחשבה, הלא הוא ההשגחה הצריכה להמציא כל הצריך בתוך הבית, לתת לכל אחד חקו. שתחקור על כל הצריך בכל השבוע, ותגד לבעלה מראשית השבוע ועד אחריתו, והוא לא יצטרך להיות נטרד לעיין ולהשגיח במה שצריך בתוך ביתו. דהיינו, היא תשגיח על כל מה שצריך. היא אומרת לבעלה בתחילת השבוע, מה צריך השבוע? לקנות כך וכך. רק יתן המעות לכל מה שתסדר ותשאל לו אשתו לכל הצריך, אחר ההשגחה והחקירה היקרה הראויה. והוא הדבר הנרמז בחלוקה השנית, באמרו 'שהיה נר דלוק מערב שבת לערב שבת', שהוא כנוי אל ההשגחה והראיה השכלית.

זהו הפירוש 'נר דלוק מערב שבת עד ערב שבת', דהיינו זהו כינוי לראייה שכלית, 'נר דלוק' זה אור, פירושו שהיא יודעת מה צריך, עושה רשימות, מסכמת ומגישה לבעלה, הנה כך וכך צריך, כל מה שחסר. בלעדיה, הוא לא היה מצליח לעשות את כל הדברים הנצרכים.

הדבר הג', והוא אצל הפועל החיצוני כאמור, הוא נתינת וחילוק המאכל והמשתה והמלבוש לכל אחד מבני הבית, לתת לכל אחד הראוי לו, בלי תוספת ומגרעת. שראוי שהאשה המנהגת הבית, תתן לכל אחד מהבנים ומהמשרתים לחם חקו. והוא הנרמז בחלוקה הג', באמרו ש'כל זמן שהיתה שרה קיימת, היו דלתות האהל פתוחות לרוחה וכו'', לרמוז שהיתה הרוחה מצויה בתוך הבית בכל הצריך לכל אחד מבני הבית, אנשים ונשים וטף, לתת לכל אחד די מחסור אשר יחסר לו. והוא השבח ששיבח שלמה המלך עליו השלום האשה החשובה, באמרו ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה וגו'.

דהיינו, בבית הכל מסודר. כל אחד מקבל את מה שמגיע לו, כי ישנו מישחו שדואג לתת לכולם בשוה, שלא יהיו טענות ומענות.

הדבר הד', והוא גם כן אצל הפעולות, הנה הוא לעשות מציאות המלאכות הנערכות בבית לכל מאכל אשר יאכל, והם האפייה והבישול, ובכל שאר הדברים הצריכים להיעשות לקיום הנהגת הבית כראוי. מי יאפה, ומי יבשל. מי ינקה, ומי יכבס?

וכלל אותם בעל המאמר הזה בעיסה, להיות הלחם עיקר יקר כל מאכל אשר יאכל בתוך

המעלה השלישית, שהנר היה נשאר דולק מערב שבת לערב שבת, והיתה שרויה אהבה ושלום בינה לבין בעלה, ומעולם לא עברה מחלוקת ביניהם.

המעלה הרביעית, תמיד היו הפתחים פתוחים לרווחה, כי נתנה הרבה צדקה לעניים. כשנפטרה שרה, נסתלקו כל אותם המעלות. אבל עכשיו, משבאה רבקה לבית, חזרו למקומם כפי שהיו בתחילה. וכן השתדלה ללוש העיסה בעודה טהורה, כמו אמו, ואהב אותה מאד.

ובודאי ישנם בזה עוד דברים רבים, המתאימים לפי המדרגות של שרה אמנו. שהרי אפילו אברהם אבינו, היה 'טפל לה בנביאות'.

המעין יראה איך למשל מהר"ל בגור אריה פ' חיי שרה [דף תט"ו תט"ז], העמיק בכוונת דברי חז"ל בנ"ד, וביאר כי הענן הקשור על האהל, היא שכנת הכבוד יתברך, וזהו לכבוד הקדושה והטהרה של שרה אמנו וכו'. וכתב עוד כי אלו ארבעת הדברים שאחז"ל, הם נפלאים ומורים על מעלת שרה שהיתה מתברכת בכל הברכות וכו' יעו"ש ב.

הדרך והשיטה, כרחוק מזרח ממערב.

ובפירוש יפה תואר על מדרש רבה למהר"ש יפה כתב בין השאר, יש לעיין מה טעם היו בהן ארבע מעלות אלו מזולתן, כי הלא דבר הוא בודאי. ומהר"ר שמואל סבע ז"ל אמר, שהן ארבע מעלות הראויות לנשים. הא' שתהיין בעלות שכל, שלא כדרך רוב הנשים שדעתן קלה, ועל זה אמר 'ענן קשור' וכו'. שאין צ"ל היותה משכלת בעניינים הגופניים, אלא גם בעניין הנבואה נתעלתה בשכלה, כמ"ש בשמו"ר [פ"א] שאברהם טפל לשרה בנביאות, והענן הוא ענן שכנה ונבואה, על דרך [שמות י"ט, ט'] הנה אנכי בא אליך בעב הענן. והב' שתהיין טובות עין, שלא כרוב הנשים שעניניהן צרה באורחים, ועל זה אמר 'דלות פתוחות לרוחה', על דרך [אבות פרק א' משנה ה'] יהי ביתך פתוח לרוחה. והג' שתהיין משגיחות במעשיהן ומשמרות נכסי בעליהן מאד, וכמה שאמר הכתוב [משלי ל"א, י"ד] ממרחק תביא לחמה, צופיה הליכות ביתה. וכמ"ש ז"ל [יבמות דף ס"ג ע"א] עזר כנגדו [בראשית ב' י"ח], אדם מביא חטין וכו'. ומתקנות עזרא שתהיה אשה משכמת ואופה [ב"ק דף פ"ב ע"א], ולא כרוב נשים האומרות הב הב הביאה ונשתה, ואינן

משגיחות בהפסד הבית. ועל זה אמר 'ברכה מושלכת בעיסה'. והד' שתהיין בעלות שלוה, שלא כרוב נשים שהן מוכנות תמיד לריב ומצה, ואין מקבלות פיוס, כדאיתא בפרק המפלת [נדה דף ל"א ע"ב], ועל זה אמר 'נר דלוק'. על דרך שאמרו בפרק ב' דשבת [דף כ"ג ע"ב] נר חנוכה ונר שבת, נר שבת קודם מפני שלום הבית. והנכון בעיני שרמזו ארבע מעלות אלו לשלש מצוות המוטלות על הנשים, והן נדה, וחלה, והדלקת הנר וכו' יעו"ש ב.

אבל, לא משנה. הנני אומר רק את המהלך של מהר"ם אלמושנינו, לפי מה שהוא מסביר, כפי שיטתו ודרכו. לפחות בדרגות שלנו, זה טוב. רק שכלפי שרה אמנו, נראה במחכת"ה כי הוא קצת 'מצמצם' אותה, כלומר את המושגים, לפרש שהדברים הם פשוטים. אבל לנו, זה כן מדבר. לדרגות נמוכות כמותנו, הדבר יכול להיות.

העיקר בכל אופן, מה שברצונו להגיד הוא, שעל ידי האשה, הבעל מצליח מבחינה רוחנית. א"כ זהו אינו רק עניין של קיום המין, דהיינו המשכיות קיום בנ"א בעולם, לא רק עניין של פור', אלא שהאשה משלימה את כל החסרונות שלו, והוא יכול לעסוק בתורה ובמצוות, לעלות ולהתעלות. היא משלימה את כל ענייני העוה"ז, והוא יכול לעסוק בכל ענייני העוה"ב.

הלכך, בשביל זה, עושים את החתונה ברעש גדול, כי אותו אדם – החתן – זכה כעת להגיע למצב כזה, שיהיה לו מי שתקיים ותפעל, תשלים את החסר, לעלייה ולהצלחה הרוחנית שלו. הדרך שלו סלולה.

זאת סיבה אחת, שכתב בס' מאמץ כח.

הסיבה השנית, היא מצד הבנים הנולדים מהם, והיא גם כן סיבה עצמית. כי על כן אמרו רז"ל, שאין הקב"ה משרה שכירתו אלא על המשפחות המיוחסות שבישראל. ובהיות קיום והעמדת העולם, היות שכירתו יתברך בישראל, כמאמר הנביא 'צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל', שהכוונה לומר, שראוי שתגל יעקב ישמח ישראל על היות ה' יתברך שהוא גדול ונורא בקרב, והוא היותו משרה שכירתו בו כאמור.

על כן יראה באמת, שכל המזדווג באשה הגונה, וממשפחה ראויה ומיוחסת, הנה היא סיבת היות

דהיינו, לדברי השואל רואים כי לא זאת הנקודה שעליה הוא עומד.

ואין לומר שהוא מתכוון, לעצם החתונה שעושים ברעש גדול. והראיה מהמשך דבריו שכתב, בהיות התחברות האיש והאשה דבר מגונה, אשר בו נשתתף עם שאר הבעלי חיים הבלתי מדברים וכו', והיה ראוי לעשות הדבר בצניעות חדר בחדר בהחבא וכו'. ומשמע ברור שזהו כוונתו שמזמינים האנשים והנשים בזמן הזיווגים.

זהו דבר אחד.

ב' דבר נוסף. כתב מהר"ם אלמושנינו, נתפשט המנהג בכל 'גלילות ישראל'. כך מובא בספר מאמץ כח, ב'דרוש שלישי'.

וכת"ר העיר, אינני חושב כי הגויים אינם עושים זאת גם כן בקול רעש, אבל על גויים לא שואלים שאלות.

תמהתי בשיעור אז, מדוע הוא מדבר רק על ישראל? וכי הגויים לא עושים חתונות ברעש גדול? וכי הם עושים זאת בשקט? הרי גדולה מזו, הערבים [הישמעאלים] עושים עם יריות, ומרעישים את העולם. הם פראים. למה השאלו שלו, היא רק עלינו?

ואמרתי, כך הסברתי אז בשיעור, כי הוא לא התכוון בדוקא, שזהו המנהג בעם ישראל, אלא שעל הגויים לא שואלים שאלות, להסביר אותם. הם עושים מה שמתחשק להם. ברם עלינו, ישנה שאלה.

על כך הוא טוען, ורציתי לציין, שיש עוד בספר מאמץ כח דרוש שנקרא 'יד לחתן' דף ע"ז, ביום חתונת ה' שלמה טרפון. ושם מובא למה זה נהגו 'קדמונינו' לקרא אנשים הנגשים אל ה' רבים ונכבדים בזמן הזיווגים והחופות חתנים וכו'.

בספר מאמץ כח, מהדורת אהבת שלום, הביאו אחר כך מכת"י את אותה הדרשה, אבל בסגנון אחר. שם כתוב, מי היה החתן, שלכבודו הוא דרש את כל הדרש הזה, ושם הדברים מובאים בסגנון אחר. ישנם הרבה שינויים. ושם הוא כותב, 'נהגו קדמונינו'. א"כ לכאורה הדבר סותר, את מה שהסברנו, כי משמע שאכן המדובר דוקא בישראל, ולא בגויים.

ג' דבר שלישי.

ולסיום, איך מיישב מהר"ם אלמושנינו את התמיהה. הביא שתי סיבות. סיבה ראשונה,

הבנים מיוחסים, ונמצא שהוא סיבה עצמית בזה שתשרה שכינתו בישראל מצד בניו המיוחסים.

וזאת היתה עיקר יקר כוונתם ז"ל באמרם 'לעולם ימסור אדם כל מה שיש לו, ויש[ו]א את בתו לתלמיד חכם'. וכן אומרים, שימכור כל מה שיש לו, וישא בת תלמיד חכם. שהכוונה בשניהם, שישתדל בכל עוז להמציא בנים מיוחסים בעולם, כדי שיהיה סיבה שתשרה שכינתו ה' יתברך בתחתונים וכו'.

ובהמשך הוא אומר, ומכל הנאמר תגלה ותראה היות הקריאה אל הזיווג ראויה והגונה באמת, אחר שהוא הכנה וסיבה חזקה להשגת השלמות האחרון כאמור.

ואח"כ הוא כותב, אשר על כן ראיתי ונתון אל לבי לבאר הפעם באר היטב, את המזמור אשר נהגו לאמרו בחופות חתנים וכו'. זהו המזמור למנצח על שושנים וגו'. להסביר את הקשר, למרות שהמזמור לא מדבר על חתן ממש. הוא מאריך שם, דרוש שלם, להסביר את העניין הזה, כיד ה' הטובה עליו.

*

את הדברים דלעיל, אמרתי בעזרת הי"ת וישועתו בסגנון אחר ובקצרה, בשיעור פרשת עקב, בשנה שעברה. ואז ידידנו הרב יואל צובירי הי"ו, מעיר רמת השרון, כתב אלי בזה"ל, בס"ד.

אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו "כח ואומץ" ואוריתא יחולו על ראש צדיק.

לכבוד מורינו ורבינו הרה"ג רבי יצחק רצאבי שליט"א.

בשיעור מוצאי שבת קודש עקב, הביא כת"ר את דברי מהר"ם אלמושנינו בספרו 'מאמץ כח'. ומורינו הרב התחיל השיעור כך, כי כל יודעי דעת מתפללים למה לעשות הנישואין בפרהסיא? עדיף שהנישואין יהיו בצניעות. ומהו העניין לעשות זאת בשמחה ובשירים בתוף ובכינור בקול רעש גדול בקולי קולות ובהתאסף ראשי עם. רציתי להבין.

מתחילת דברי הרב נשמע שמהר"ם אלמושנינו מתלונן על מנהג העם שעושים חתונה ונישואין בשירים ובקול רעש. אולם, כשאני מעיין בס' מאמץ כח אני רואה ומבין מדבריו שכל התלונה והתנימה שלו היא על המנהג שהתפשט לקרא אנשים ונשים בזמן 'הזיווגים' בשמחה ובטוב לבב, והרי זה דבר מגונה.

שהאשה היא זאת שמביאה אותו אל השלמות, ע"י שהיא מונעת ממנו את כל צרכי הבית, וליבו פנוי להשגת השלמות. סיבה שנייה, כשהאשה טובה וכו' הילדים יוצאים טובים.

ומה שאני לא מבין, והרב יסביר לי. איך סיבות אלו שכתב, מיישבות את השאלה שלו מדוע מזמינים אנשים ונשים בזמן הזיווגים. וכי זה מה שגורם לאשה שתביא את בעלה לשלמות, או לילדים טובים. צ"ע.

מחכה לתשובת הרב.

בברכת התורה, ואל צובירי ס"ט, רמת השרון.

טוב שהוא שאל את השאלות הללו, כדי לחדד לברר וללבן את הדברים.

אבל בעצם, השאלה השלישית שלו, היא מתרצת את השאלה הראשונה. הוא מבין, כי מה שכתוב 'זיווגים', הכוונה כפישוטו, כביכול בזמן היחוד של חתן והכלה בבית, כמו שיש העושים לזאת בפרהסיא, וכדלקמן. זאת נקודת המוצא של שאלתו, כי הוא מדגיש שכתוב 'זיווגים'.

ברם נראה לי, כי ודאי שמהר"ם אלמושנינו לא התכוון לכך. אבל אולי רק נבין, נקדים איך בכלל יכול להיות כיוון כזה? הוא הבין שהדברים כפישוטם, שזהו דבר של חוסר צניעות, עניין שצריכים להצניע אותו, כי אז היו באים וכו'. לא שמעתי בכל עם ישראל, שבאים ועושים רעש גדול בזמן הזיווגים. כביכול כפי שהוא כותב, שבאים אנשים ונשים, 'בהתאסף ראשי עם'. לא שמענו דבר כזה. בשמחת החתונה, כן.

אבל אכן ישנו דבר כעין זה, שכתב רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים [אבן העזר חלק ב', דף ע"ד], על מנהג בגדאד. עשו זאת קצת בפרהסיא. ישנה שם איזו שאלה, והגרי"ח מביא את לשון השואל, שבכלל הדברים נזכר בזה"ל, ידוע למעלתך איך הוא המנהג פה עירנו בגדאד בליל החופה, שבעת שיכנס החתן לחדר הכלה לבעול אותה, יסגור הפתח. וישבו אצל הפתח מבחוץ, כמה נשים מקרובי הכלה ומקרובי החתן, וימצא ג"כ שניים ושלשה אנשים ג"כ עומדים שם מקרובי החתן וחביריו, וכולם מצפים וממתנים על בעילת החתן ודם הבתולים. והחתן אחר שיגמור בעילתו, ילבש בגדיו ויפתח הדלת לצאת, ונכנסת אשה אחת הממונה על כך שקורין אותה מאשט"י, ונכנסים עמה נשים מקרובי החתן וקרובי כלה לראות

הבתולים. ואם ראו דם בתולים, אז מריעין הנשים בקול הלולא בפיהם – לו לו לו וכו' – לסימן טוב. ואם לא מצאו דם בתולים, אומרים, לא בעל כראוי, וחוזר לבעול פעם שנית.

הרי שישנו דבר כזה. אם כי אצלינו הדבר נשמע מגונה, משונה מאד. אבל יכול להיות שהיו להם סיבות לעשות את הדבר הזה. ובעצם יש לכך מקור ושורש בגמ' כתובות דף יב. שביהודה היו מעמידים לחתן ולכלה שושבינים כדי למשמש ולפשפש במעשיהם, שלא ינהגו ברמאות יעוש"ב ואכ"מ. וע"ע מ"ש בס"ד בבארות יצחק על שערי טהרה (פסקי מהרי"ץ הל' נדה) סי' ו' סק"ג ד"ה וראיתי, דף רס"ג.

אבל ראשית, הרי הוא – מהר"ם אלמושנינו – כותב 'בכל גלילות ישראל', לא רק עיר אחת או ארץ אחת. מה נגיד? אולי בזמנם כך הדבר היה נפוץ? אבל הרי גם מה לפי מה שכתב הגרי"ח, המדובר רק לגבי כמה קרובים, אנשים ונשים מבני המשפחה. לא כתוב פה, שניגשים ומתקרבים לשם ציבור גדול, ו'בהתאסף ראשי עם', כל הגדולים, הרבנים והמנהיגים החשובים. זה בודאי לא היה.

רציתי רק לפתוח קצת פתח, כיצד להבין את הדבר, כי יכול להיות כזה מושג.

שאלה מהקהל: יש שיטות שמביא הפתחי תשובה באבן העזר סימן ס"ב סק"כ, שהיו עושים סעודת שבע ברכות, סעודת מצוה, ובעילת מצוה שאחרי השבע ברכות.

תשובת מרן שליט"א: מדובר על מנהג שהיה בעבר באיזה מקהילות האשכנזים, לעשות סעודת מצוה בליל טבילת הכלה, והזמינו אנשים לסעודה זו, אפילו שאינם מבני הבית, ואמרו ז' ברכות. אבל לא נזכר שהזמינו לשם את חשובי הקהל. והעיקר שזה לא היה דבר קבוע כלל, רק באופן שאירעה חופת נדה, ומהר"ם אלמושנינו מדבר על נישואין הרגילים והמצויים, ולא על מקרים נדירים, אחרי ז' ימי המשתה.

הסגנון שהבאנו בשיעור עקב, שעושים זאת בקולי קולות, בהתאסף ראשי עם, אעפ"י שאינו נמצא בס' מאמץ כח עצמו, לקחתי אותו מהספר אמרי שפר למהר"ש פרימו, ששם העלה כבר את דברי הספר מאמץ כח הנז'.

עכ"פ השואל הבין כך. כי לפי המלים, ככה נראה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

את רבי יוסי בר חלפתא, בכמה ימים נברא העולם, ומה הקב"ה עושה מאז. והוא ענה לה, שהקב"ה מזווג זיווגים. זאת הפתיחה של מאמר שלו.

מובן מאליו כי 'מזווג זיווגים' פירושו, עושה שידוכים. עושה נישואין. וממילא מהר"ם אלמושנינו ממשיך לדבר בסגנון הזה.

רק אולי מישוהו יוכל להתעקש ולהגיד, כי ישנו כאן דיוק, במה שהוא כתב בזה"ל, 'בזמן הזיווגים, וחופות חתנים'. ישנה כאן כפילות לשון. ברם צריכים לדעת, חושבני שאין לדייק את כפילות הלשון הזאת, כי כך דרכו של מהר"ם אלמושנינו. הוא מייפה את הלשון, מכפיל את הדברים. יש לו סגנון 'רחב'.

אביא בפניכם דוגמאות, כיצד הוא מרחיב את הסגנון, וגם יש שהוא כותב בחרוזים.

הן אמת, בעיני פני כל יודעי דעת. שימו לב למלים, בעיני-פני. לקרוא אנשים ונשים הניגשים. וכן בד"ה אמנם, אחרי ההשקפה הצרופה, בבחינה נאמנה, מצאתי ראיתי שתי סיבות חזקות. על כן אמרתי גמרתי וכו'. הוא כותב בסגנון כזה.

גם בד"ה דבר השני, אחר ההשגחה והחקירה היקרה הראויה. וכן בריש דף כ"ד, הלחם עיקר יקר, כל מאכל אשר יאכל. ובדף נ"ה, מכל הנאמר תיגלה ותיראה. זהו כמו שאומר החזן בהוצאת ס"ת, 'תיגלה ותיראה עלינו מהרה'. יש לו לשונות כאלה, לשון צחות.

וישנם מקומות שמוכרח להבין זיווג, זיווגים, שהוא כותב, לא פשוטם כמשמעם. דהיינו, אפשר להוכיח ולהכריח זאת, שזאת לא סתם דחייה. כגון מהסגנון שלו, 'הסיבה הראשונה, להיות הזיווג לא לבד סיבת קיום המין, רק גם קיום האיש'. א"כ ברור שכוונתו בזה היא, נישואין. [דף נ"ה ד"ה ומכל] 'הקריאה אל הזיווג, ראויה והגונה'. 'הקריאה' היינו, שמזמינים את הציבור. דף פ"א [ד"ה אשר] 'להשמיענו גדולת תהילת הזיווג, שראוי להשתדל וכו'.

יתירה מכך. הוא שואל שם שאלה, למה כתוב לפני הפרשה שאברהם אבינו שולח את אליעזר, וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וַיִּיָּבֶרֶךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל [בראשית כ"ד, א']? מה איכפת לנו עכשיו, שאברהם הוא זקן בא בימים? מה הדבר משנה, האם הוא בא בימים, או שהוא עדיין צעיר?

אקרא בפניכם את לשון מהר"ם אלמושנינו, הן אמת נפלא בעיני הפלא ופלא, גם בעיני כל מבין יפלא, למה זה נהגו קדמונינו לקרוא אנשים הנגשים אל ה' רבים ונכבדים בזמן הזיווגים והחופות חתנים, בהיות התחברות האיש והאשה דבר מגונה מאד אשר בו נשתתף עם שאר הבעלי חיים. ועליו ביחוד אמר החכם, חוש המישוש חרפה הוא לנו. והיה ראוי שיעשה הדבר הזה המגונה בצניעות גדול והסתר מופלג חדר בתוך חדר להתבא כדבר הכרחי לקיום המין אשר לא יגונה מצד ההכרח עם היותו מגונה מצד עצמו כשאר הדברים המגונים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בהסתר נמרץ אשר הוא הכרחי בהם.

לפי המלים אכן נראה לפוס רהטא, כפי שהשואל חושב.

ברם חושבני, כי הדבר אינו יכול להיות. ראשית, לא שמענו דבר כזה. אבל אפי' לפי המלים שלו, לפי הדברים הכתובים כאן, צריכים לדעת כי בדברי חז"ל, הלשון 'זיווג', פירושו נישואין. כפי שמובא בגמ' בסוטה [דף ב' ע"א], קשה 'לזווג' כקריעת ים סוף. כמו כן בהמשך, בת פלוני לפלוני. הא 'בזיווג' ראשון, הא 'בזיווג' שני.

המלה 'זיווג', פירושה נישואין.

הערה מהקהל: בערבית ג"כ אומרים כך, ומתכוונים לנישואין.

תשובת מרן שליט"א: נכון. גם בלשון ערב, 'תַּזְוִיג' פירושו התחתן. אבל הקדמתי, כי אפילו בחז"ל הדבר כך.

לשון התכלאל בהתחלת ברכות הנישואין [עץ חיים דף קפ"א ע"א], אעלם אן כל מאן אראד אן 'יתזווג' אמראה, פלא בד אן יקדשה קבל 'אלזואגה'. פירושו, דע כי מי שרוצה 'לשאת' אשה, הוא חייב לקדש אותה לפני הנישואין. כך היא המלה.

גם לאשה, קוראים 'זִוּגָה'. הבאתי זאת בשלחן ערוך המקוצר, בחלק נישואין בדף תרס"ז.

כמובן למשל, לגבי הפסוק [ויקרא כ"א, י"ג] והוא אִשָּׁה בְּבִתּוּלָהָ יִקַּח. תפסיר המלה 'יקח', שכתב רס"ג, הוא 'אזדוג'. דהיינו, לעשות נישואין. זה מפורסם.

יתירה מכך, בעל מאמץ כח בהקדמתו שם, לפני שהוא כתב זאת, הוא פתח עם המאמר של אותה המטרונה שהבאנו בשיעורי לך-לך וַיִּירָא, ששאלה

יוצא בעצם כך. הא גופא. ידידנו השואל הנכבד – הרב יואל צובירי יצ"ו – לשיטתו, כפי שהוא מבין, הוא שואל שלא מובנת התשובה של מהר"ם אלמושנינו לשאלותיו.

אבל השאלה שלו – של הרי"צ – השלישית, היא בעצם התשובה לשאלה הראשונה. אכן אם המדובר על דברים כפישוטם, א"כ מה הינך עונה שישנה עוד סיבה, של הצלחה, שהיא תעשה את כל צרכי הבית. וסיבה נוספת, שהבנים – התולדות – יהיו מיוחסים. מה הדבר קשור?

אולם לפי מה שאנחנו אומרים, הדבר מיושב. כי עניין שמחת הנישואין שעושים, יוצא מן הדבר הזה כ"כ תועלות, א"כ נכון שישנו דבר אחד שצריכים להצניע אותו, אבל באופן כללי, מה שיוצא מכך הוא שאשתו של אדם עוזרת לו, ומולידה בנים. ממילא מובן שזהו דבר קדוש וחשוב, מרויחים מכך כ"כ הרבה, לכן עושים זאת בפרהסיא.

במלים אחרות, מהר"ם אלמושנינו בודאי לא נתכוון לזיווג עצמו כהבנת השואל, שהרי תירוצו לא מתאים לכך, אלא לשמחה הכללית שעושים בחתונה, שהיא גם על עצם מציאות האשה לאדם, אף לולא מעשה הזיווג.

ובלנ"ד עוד נרחיב בשיעור נוסף בנושאים דלעיל.

ולגבי השאלה השנייה שלו, בעניין מה שהוא כתב בלשון 'נהגו קדמונינו', על כרחנו הדבר הוא לאו דוקא. והראיה היא, כי כתוב, עוד ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלם, קול ששון וקול שמחה וכו'. זה לא 'נהגו קדמונינו', כביכול משמע שזה כמה דורות לפניו, אלא כבר בנביא ירמיהו [ז', ל"ד] וְהִשְׁמַעְתִּי מִעָרֵי יְהוּדָה וּמִחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם, קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כַּלָּה, בִּי לְחֻרְפָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ. ובנחמה לעתיד כתוב [שם ל"ג, י"א] כְּתוּב כֹּךְ, כֹּה אָמַר יְיָ, עוֹד יִשְׁמַע וגו' בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם וגו', קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כַּלָּה וגו'. חמשה קולות. כתוב בגמ' ברכות [דף ו:] כי מי שאינו נהנה מסעודת חתן וכלה, עובר בחמשה קולות וכו'. כבר בזמן הנביאים, עשו את החתונה בשמחה. א"כ מה הוא כותב, 'נהגו קדמונינו'? על כרחנו, שזהו לאו דוקא.

הערה מהקהל: כתוב כך גם לגבי יעקב אבינו, כי לבן עשה משתה וכו'.

תשובת מרן שליט"א: אכן. וַיֵּאסֹף לְבָן אֶת כָּל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם, וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה [בראשית כ"ט, כ"ב].

והוא אומר תשובה, כי הדבר בא להגיד, כמה הדבר חשוב. למה אברהם שלח את אליעזר, ולא הולך בעצמו? ללמדנו שהדבר חשוב מאד, ואם הוא לא היה בא בימים, הוא בעצמו היה הולך, אבל הוא לא יכל. לכן מקדים הפסוק ללמדנו, שהוא היה אז 'בא בימים'.

וזה לשונו שם [דף פ"א ד"ה אשר], עיקר כוונת יקר התורה להשמיענו גדולת תהילת הזיווג, ושראו להשתדל שיהיה כפי הראוי כל מה שאפשר. וליקר תפארת קדושת הזיווג ותכליתו המשובח, ראוי שיעשהו האדם בעצמו בלי אמצעי כלל לקבל שכר על השתדלותו, וכדי שלא תבא חסרון בפעולה כמשפט הפעולות הנפעלות על ידי אמצעי. אשר על כן היה ראוי אברהם אבינו ע"ה הוא בעצמו יטפל בזיווג הזה, ולא על ידי אמצעי.

למה הוא מתכוון? לשידוך. ברור. אין לתפוס את המלה 'זיווג' כפישוטת, אצלו 'זיווג' פירושו נישואין. והוא בעצמו היה ראוי לו ללכת אל ארצו ואל מולדתו, ולהביא אשה ליצחק בנו. אשר נכתב בתורה להתנצלותו שהיה זקן בא בימים, אשר לא יוכל עוד לצאת ולבוא לגבר חילים, שבוזה הורה שאם לא היה זקן בא מאד בימים, לא היה עושה הדבר ע"י אדם. אמנם עשאו ע"י אליעזר, להיות שכבר הוא בא בימים כנז'.

וכן בדף ק"א, אחר הזדווגו עם אשתו, לא יטרידוהו טרדות מחוץ כי עליה ישליך צרכי הבית, והוא השתדל בהצלחה נפשית לבד. האשה תסתדר.

א"כ רואים, שהדברים בודאי הגמור שאינם כפישוטם.

אפשר אולי לסייע זאת באופן נוסף, ממה שאחד מחכמי תימן האחרונים, מה"ר דוד אלגמאל, שהיה בדור שאחרי מהרי"ץ, העתיק בכתביו את דברי מהר"ם אלמושנינו הללו, כמו שהבאתי בס"ד בנפלאות מתורתך פ' חיי שרה ע"פ והיה הנערה אשר אומר אליה וגו'. אם זה לא היה שייך במציאות אצלינו, מסתמא לא היה מעתיקו, ועכ"פ לא בשתיקה גמורה. אלא ש"מ שהבין כדברינו בפשיטות.

גדולה מזו, ראיתי שמהר"ד אלגמאל הנז', בדברים שלו עצמו, משתמש במלה נישואין, כלשון נקייה לזיווג כפשוטו. ה"ז מראה שהמושגים הללו יכולים להתחלף, והדבר מתפרש ומתבאר לפי עניינו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אשר לא עבדת את יי' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו, חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר, אל תתהדר לפני מלך.

וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר, ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני יי', שנאמר והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני יי'.

בשלחן ערוך המקוצר [חלק ז', נישואין, סימן ר"ו, הלכות נישואין דף שנ"ג] הבאתי בס"ד, כי בארץ תימן, הריקודים בשמחת חתן וכלה, לא היה מקובל שכל הציבור קם לרקוד, אלא היו שניים-שלושה שרוקדים, וכולם היו רואים.

השאלה, האם גם תלמידי חכמים רקדו?

והתשובה היא, שלא. ההיפך, הדבר לא היה מקובל. נראה כי זה לא היה שכית. אבל ישנם ת"ח כאלה, שכן רקדו. אבל נוסח צנעאני, דבר זה הוא נחשב גרוע. היו אומרים, מן רַקֶּץ, נַקֶּץ. פירוש, מי שרוקד, נפחת. הוריד בכך את ערכו. זאת בושה. וגם אצל הנשים כך, 'מאן רקצת, נקצת'. היה צריך לשכור רקדנית, בכדי לשמח את הכלה.

שאלה מהקהל: האם פירוש רקץ הוא רוקד, או רַקֶּץ.

תשובת מרן שליט"א: רַקֶּץ בל"ע, הוא רַקֶּד בלשה"ק. בלשון הוה, רוקד, אומ' בלשון ערב פִּרְקִיקֶץ. ראקץ. נמצא כי בפתגם הנז' היה צ"ל אמנם ראקץ, לא מתאים רַקֶּץ שזה לשון זכר, אך זה הכרח בשביל החרוז, רַקֶּץ, נַקֶּץ.

כתבתי על כך שם בזה"ל, ריקוד תלמידי-חכמים לכבודם וכו', כבר כתב בשו"ת חוות יאיר סימן ר"ה, שאין ביזוי כבוד התורה, אף אם תלמידי-חכם גדולי-הדור, גומל חסד לשמח חתן וכלה, וכדאשכחן בכתובות דף יז. שר' יהודה ב"ר אלעאי היה מרקד עם בד של-הדס, וזכה בפטירתו לעמודא דנורא יעו"ש.

ואף שיש שהיו רואים בזה פחיתות-כבוד, ובפרט אנשי עי"ת צנעא וסביבותיה, ששגור בפייהם פתגם בלשון ערבי, מן רַקֶּץ, נַקֶּץ. דהיינו מי שמרקד, נפחת. [ואפילו הנשים שם אומרות, מן רקצת, נקצת. עד כדי כך ששילמו אצלם לרקדניות כסף, לשמח בריקודן את הכלה]. אפשר שאין זאת אלא לפי דרך הריקוד שם, שאין

יפה. כל אנשי המקום. עוד יותר מוקדם. הדבר התחיל כבר מאז.

*

ונצרך כאן מכתב נוסף הקשור לעניין דלעיל וז"ל, לכבוד הרב הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א. בשיעורו של הרב במוצאי שבת פרשת שופטים, הביא הרב מספר "מאור ישראל" שכתב, "זכה עזר לא זכה כנגדו", שזה בגימטריא הקטנה ארבעה תאריכים של זמני הנישואין שמוזכרים בחז"ל ע"כ.

ואני לעניות דעתי רוצה אולי לומר, שמדוע בא חשבון בגימטריא הקטנה?

לפי מה שדרשו חז"ל, "נחות דרגא ונסיב איתתא". שגם ארבעה תאריכים של נישואין שמוזכרים בחז"ל, צריכים שהיו מבחינת נחות דרגא.

הכותב בברכת התורה ולומדיה.

יהודה גברא.

ברוך יהיה, ויישר חיליה לאורייתא.

מנהגינו בעניין הריקודים בשמחת חתן וכלה, והאם גם תלמידי חכמים רקדו אז. ולעניין מיכל בת שאול אשר ראתה את דוד המלך מפוז ומכרכר לפני ה', ותבו לו בלבה וגו'.

ישנו נושא נוסף שרציתי לדבר עליו, בעניין השמחה בלימוד התורה ובקיום המצוות באופן כללי, וכן בפרט בשמחת חתן וכלה, או בשמחת בית השאובה, כל היסודות של עניין חשיבות השמחה. אבל אין פנאי, נותרו רק כמו חמש דקות, ע"כ אגיד רק משהו קצר, נקודות קטנטנות.

הרמב"ם בסוף הלכות לולב, הביא את עניין השמחה שהיתה בבית המקדש בחג הסוכות, וזה לשונו [בפרק ח' הלכה י"ד], מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות. אבל כל העם האנשים והנשים, כולן באין לראות ולשמוע.

ובהלכה ט"ו כותב הרמב"ם, [ש]השמחה שישמח אדם בעשיית (המצוה) [המצוות] ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו, שנאמר תחת

גם בדר"כ כתוב שם בדבה"י 'דויד' עם יו"ד, למרות שבדר"כ בשאר ספרי המקרא כתוב 'דוד' בלי יו"ד. לגבי דויד עם יו"ד, את זאת אפשר להבין, כי זהו כבוד, הוסיף לו יו"ד שהיא משם הוי"ה. כמו יהונתן, יהוסף. כמרכן הוסיפו דויד, עם יו"ד.

אומר המפרש – זה בפירוש רש"י על דברי הימים, אך נתברר כי כנראה זה לא רש"י בעצמו, רק מיוחס לרש"י – כי הסיבה שכתוב 'אבשי', היא לכבוד דוד המלך. כי אם תאמר אבישי בחירק, הרי זהו אבישי בן צרויה, אחותו של דוד המלך, יובן כי פירושו 'אבי ישי'. א"כ לא רק דוד הוא בן ישי, ישנו עוד מישוהו אשר מתייחס לישי. ישי היה גדול הדור, יוצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא [ברכות דף נח.], ומאותם ארבעה שמתו בעטיו של נחש [ב"ב דף יז.]. א"כ אל תזכיר, שישנו עוד מישוהו מצאצאי ישי, רק דוד המלך בלבד. לכן שינו את קריאת השם. עד כדי כך.

*

בעניין של מיכל, כאשר היא ראתה את דוד המלך מפוז ומכרכר לפני ה', וְהָיָה אֲרוֹן יְיָ בָּא עִיר דָּוִד. ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון, וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפּוֹז וּמִכְרַכְר לִפְנֵי יְיָ, וַתִּבֹּז לוֹ בְּלִבָּהּ [שמואל ב' ו', ט"ז].

מה כתוב אח"כ? וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרֶךְ אֶת בֵּיתוֹ. וַתֵּצֵא מִיֵּכָל בַּת שָׁאוּל לִקְרֹאת דָּוִד, וַתֹּאמֶר מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מִלְּךְ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אִמָּהוּת עַבְדֶּיךָ, כִּהְגָּלוּת נִגְלוּת אֶחָד הָרָקִים [שם שם, כ'].

בספר דברי הימים, המלים הללו אינם כתובות. הפיסקא הזאת, לא כתובה בספר דברי הימים. למה? כי הדבר אינו לכבודו של דוד המלך. אשה אומרת לו דבר כזה? ועוד אשתו? כְּהִגְלוּת נִגְלוּת אֶחָד הָרָקִים, חד מן סריקיא, כתר גומו. איזו בושה וחרפה, איך שרקדת ונתגלה מעט מבשרך?

דוד המלך ענה לה, וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל מִיכָל, לִפְנֵי יְיָ. אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְעוֹת אֹתִי נָגִיד עַל עַם יְיָ עַל יִשְׂרָאֵל, וְשִׁחֲקֵתִי לִפְנֵי יְיָ. אני רוקד לפני הקב"ה. אדרבה, זהו הכבוד שלי. ומה כתוב אח"כ, וּלְמִיכָל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ [שמואל ב' ו', כ"ג], היא נענשה על כך. כי זהו החסרון שהיה לשאול המלך, הוא כיבד את עצמו ולא כיבד את הקב"ה. לכן כתוב, 'מיכל בת שאול', לא מיכל אשת דוד, כי המדה הזאת היתה 'ירושה' לה מבית אביה.

מרקדים רבים יחדיו במעגל וכדומה, אלא אחד אחד, או שנים שנים, או שלושה שלושה. [וגם אצל הנשים היה כך, כאשר שאלנו מהן]. והחתן וכל הקהל, נהנים לצפות בריקודם הנהדר זה לעומת זה, בתנועות ידיים ורגלים וראש, שכולם מתאימות זה לעומת זה. לא"כ בוזמנינו שכולם עומדים ומרקדים יחדיו. ועל-כל-פנים הדבר תלוי לפי צורת הריקוד.

וידוע כי גם בצנעא, לא נמנעו לפעמים אפילו תלמידי-חכמים חשובים מלרקד באופן מכובד, לשם מצוה. ולדוגמא אביא מה שכתב בסערת תימן דף קכ"ג בזה"ל, אני ראיתי את הרה"ג חיים קורח בימי זקנתו, שעמד וריקד לפני החתן וסודר נאה בידו ע"כ.

[הרב הגאון חיים קורח. בסערת תימן כתוב הרה"ג, ובתימן בדרך כלל היו רגילים לפתור זאת הרב הגדול. כי לא היו רגילים לומר הרב הגאון [שזה היה נחשב אז גוזמא עצומה. יב"ן], אלא הרב הגדול, וכן הוא גם שם בסערת תימן ריש דף י"ט. וזהו שכתב מהר"י יצחק הלוי באחד מאיגרותיו בחרוזים, למעלת עטרת ראשנו, וצניף תפארתנו, נר ישראל, עליו גומרין את ההלל, הרה"ג, מעוז ומגדול, כמובא בספר איש ימיני חלק ב' דף ת"מ. והרי אין כאן חריזה אלא אם כן הפתרון הוא הרב הגדול, וכמו שכבר כתבתי שם בהערה קל"ד. גם זכור לי שראיתי כמה פעמים שכתבו גם הרה"ג וגם הגאון, ואם הפתרון הוא הרב הגאון, הרי יש כאן כפילות. איתמר].

גם בשיעור פרשת קדושים התשפ"ב בשל"ג [דף 16], הבאתי בס"ד עדות, כי מהר"י יצחק הלוי היה מרקד בתנועות מיוחדות לכבוד החתן ויעוש"ב.

ברם, הם עשו זאת בחדר סגור. לא בפני המון העם. כנראה באופן כללי, הדבר היה נחשב לא מכובד, לכן סגרו את החדר ורקדו בפני אנשים מסויימים, אשר יבינו ויעריכו זאת, לא בצורה שח"ו אנשים יראו בזה פחיתות כבוד.

לגופו של עניין, זהו הכבוד, לשמוח לפני ה' בקיום המצוה. כמ"ש 'המלך דוד מפוז ומכרכר לפני יְיָ'.

כידוע, בספר דברי הימים, כל דבר אשר אינו לכבודו של דוד המלך, הוא לא מוזכר שם. אפילו דברים שאנחנו אולי לא היינו חושבים, כגון מה שכתוב שם במקום 'אבישי', כתוב בדבה"י 'אבשי'. אולי מישוהו יחשוב, כי זאת גירסא אחרת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשובת מרן שליט"א: יפה. אך מ"מ מצינו השקפה לטובה, והרחבתי על כך בס"ד בתשו' (שעדיין לא נדפסה) לגבי הפיוט 'ישקף' אלהים ממעון קדשו ויך כל אויבי עמו.

שמה לא כתוב 'לפני י"י', כי היא לא ראתה שזהו לפני ה'. דוד המלך היה מפוז ומכרכר, ואז ותיבו לו אבל שם כתוב רק מפוז ומכרכר, ואז ותיבו לו בלבה, כי אצלה זה לא לפני י"י. דוד המלך, למרות זאת, זה לא שהוא הסביר את עצמו לאחר מכן, אבל כבר בשעת המעשה הוא ידע כי היא מבזה אותו ולועגת לו, ובכל זאת הוא המשיך בכל עוז, לשמוח לכבוד הקב"ה, לכבוד המצוה.

יש להאריך על כך, אולי בלי נדר בשיעור נוסף. זהו כפי שהרמב"ם אומר, וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו – אם האדם רוקד בשמחה לשם שמים – הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אומר, ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני.

השם ברוך הוא יזכנו לשמחה רבה ועצומה בכל המצוות, בפרט וקל וחומר לא רק שמחה פנימית, אלא גם שמחה חיצונית, שנזכה ונראה, ועוד ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלם, קול ששון וקול שמחה וכו', אבי"ר.

אבל, יש כאן שאלה. אם כן, גם את המלים הללו אל תכתוב בספר דברי הימים, דהיינו את המלים 'ותבו לו בליבה'. הרי את זאת כן כתוב, שהיא ביזתה אותו. נכון שלא כתוב את המלים החמורות שהיא אמרה, כהגלות נגלות אחד הריקים, אבל היה צריך להיות, שגם את המלים הללו לא לכתוב.

התשובה היא – הנני צריך להאריך כאן, ולהביא את המקורות והשרשים, לולא שלא נותר פנאי – כי הא גופא, וזה הכבוד של דוד המלך. היא ביזתה אותו בליבה, אבל האם דוד המלך התייחס לכך? כתוב כי מיכל בת שאול 'נשקפה בעד החלון', לכאורה מדוע כתוב 'נשקפה', היה צ"ל 'השקיפה'? אלא, כי דוד המלך ראה אותה שהיא מציצה עליו מן החלון, ולפי התנועות שלה, הוא הבין שהיא מבזה אותו, הוא כבר הרגיש אז, הוא הכיר אותה וידע. היא 'נשקפה'. [העניין טעון בירור ועיון אם היל"ל השקיפה, במפרשים ובספרי השרשים, כי כמדומה תמיד כתוב בלשון נפעל, גם כשלא שייך טעם זה. איתמר]. הוא קלט את ההסתכלות שלה, ואעפ"כ לא התייחס. הוא המשיך לרקוד בכל עוז, מפוז ומכרכר.

שאלה מהקהל: יש לכך ראייה, מדקיי"ל כל השקפה לרעה.

לק"י

הננו להודיע בזאת כי

השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון
הרב **יצחק רצאבי שליט"א**
פוסק עדת תימן
מוח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ה, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

מומשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש
עכשיו בחדשי החורף
השיעור מתחיל בשעה 20:00
בבית המדרש "פעולת צדיק"
רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק
(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמנים

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש

נשאים מחוברים
למסורת ולמנהגים

שערי יצחק
"מנויים לחיים"

הצטרף עכשיו כמנוי חדשי לקבלת השיעורים השבועיים של מרן הגאון הרב **יצחק רצאבי שליט"א** - פוסק עדת תימן המתקיים מדי מוצש"ק בבית המדרש "פעולת צדיק" ב"ב. השיעורים כוללים עניינים רבים במנהגי ומסורת יהדות תימן, חידושי הלכות ואגדות, מוסר והשקפה, מעשיות ופרפראות ועוד.

בתרומה ע"ס 50 ₪ לחודש (בהוראת קבע, בציקים או בכרטיס אשראי), תקבל לביתך את חוברות השיעורים השבועיים, בצירוף דיסק לצפייה או להאזנה של שיעורי אותו חודש.

ניתן להירשם מכספי מעשר

כולל מפתח נושאים, מראי מקומות וחלק השו"ת

לפרטים והרשמה:
מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק,
טלפקס: 03-5358404, ישיב: 050-4140741.

ניתן להקדיש כל שיעור לרפואה והצלחה או לעילוי נשמת. ההקדשה תופיע ע"ג החוברת וכן בתחילת השיעור בוידיאו